

véreinek tekintette a madarakat és a vadállatokat, amelyek a legendák szerint hallgatták az ő beszédeit és neki engedelmeskedtek. De a sok küzdés, szenvedés és nélkülözés a végén is megtörte gyöngé testét s abból nemes, vidám és derült lelke elköltözött Jézushoz, akinek oly hűséges tanítványa igyekezett lenni életében. Meghalt 1226-ban. Halála után a katolikus egyház a szentek közé iktatta.

Assisi Ferencnek még életében sok követője volt. Ezek az ő halála után szerzet rendbe alakultak s a mester iránt való tiszteletből *Ferenc-rendű szerzeteseknek* nevezték magukat. Céljuk az volt, hogy a Ferenc példáját kövessék mindenben. Ezért ők is abba a túlságba estek, hogy a szegénységet tartották a legfőbb jónak. Semmi vagyont nem volt szabad gyűjteniök, nehogy a vagyonhajhászás őket is magával ragadja. Koldulásból tartották fenn magukat s ezért kolduló szerzeteseknek vagy kolduló barátoknak nevezték őket. A tudományok művelése, az ifjúság nevelése által sok jót tettek az emberiségnek. Sokan közülök elmentek Indiába, hogy ott életük kockáztatásával is terjesszék a keresztény vallást. Az ilyeneket *hittérítőknék* (misszionárius) nevezzük, akik apostoli buzgóságot fejtettek ki, hogy a keresztény vallást a világ minden népe között elterjesszék. Kegyes és erkölcsös életük által bizalmat adtak a keresztényeknek vallásuk iránt s megerősítették a pápai hatalmat is.

III. Az egyházjavítás előhírnökei.

12. Vald Péter.

A pápai hatalom és fényűzés csaknem ugyanazokat a gondolatokat ébresztette Franciaországban a Vald Péter, mint Olaszországban Assisi Ferenc lelkében.

Vald Péter Lyon városában született. Atyja gazdag

kereskedő volt, akitől tekintélyes vagyont örökölt. Azonban előtte is feltűnt az a nagy ellentét, ami a pápák és Jézus egyszerű tanítványainak az élete között volt. Sokat elmélkedett afölött, hogy miképpen lehetne a keresztyényeket ismét az evangélium szerint való életre terelni. Egyszer éppen ilyen gondolatokkal eltelve ment a templomba, ahol a pap a Máté XIX. 21. versét magyarázta, amely így szól: „Ha tökéletes akarsz lenni, eredj el, add el minden vagyonodat és árát osztogasd a szegényeknek és kincsed lesz a mennyországban és jér és kövess engemet.“ Ezek a szavak annyira meghatották a fogékony lelkű ifjút, hogy elmenve, azok szerint cselekedett. Minden vagyonát eladta és árát a szegényeknek adta. Hogy mindenki annál inkább megérthesse az evangéliumot, lefordíttatta francia nyelvre. Ő nem akart szerzetes-rendet alapítani, de azért azokból, akik vele egy felfogásban voltak, egy társulatot alakított, akiket „lyoni szegényeknek“ neveztek, mert minden vagyonról lemondottak. Ezek, miként Jézus meghagyta tanítványainak (Luk. X. r. 1. 4. v.) kettenkint, útitáska és saru nélkül elindultak faluról-falura, városról-városra. Mindenütt predikáltak az evangélium igazságait s megtérésre és bűnbánatra hívták a népet. Sokan csatlakoztak hozzájuk. Az egyházi felsőbbség veszélyesnek látta ezt a mozgalmat, mert ez nem a pápa és az egyház hatalmát igyekezett támogatni, hanem azt tűzte ki célul, hogy az egyes emberek térjenek meg s éljenek az evangéliumhoz méltó életet. Vagyis nem a pápák világi uralmát kívánta szolgálni, hanem istenországot akarta a földön megvalósítani. Az egyházi felsőbbség megtiltotta, hogy predikáljanak, de ők erre ismét a biblia tanításával válaszoltak, amely azt mondja: „Istennek kell inkább engedni, mint az embereknek.“ (Csel. V. 29. v.). Ezért az engedetlenségért a pápa kiátkozta őket az egyházból.

Azonban a pápai átok nem tudta ezeket a lelkes és

önfeláldozó embereket, élén a Mesterükkel, eltéríteni céljaiktól, hanem még nagyobb kitartásra és erősebb tömörülésre indította. Miután ilyen formán a kath. egyháztól el kellett szakadniok, gondoskodtak arról, hogy elveiknek és céljaiknak megfelelően, külön istentiszteletük és külön életszabályaik legyenek.. De ők nem akartak másféle szabálynak engedni, mint ami a bibliában van. Ennek megfelelően rendezték be istentiszteleteiket s életük cselekedeteit. Különösen a hegyi beszéd (Máté V. VI. VII. r.) gyönyörű igazságaira helyeztek fősúlyt s azokat akarták megvalósítani cselekedeteik által is. Minél többet tanulmányozták a bibliát, annál inkább rájöttek arra, hogy a róm. kath. egyháznak sok olyan szokása és szer-tartása van, amelyeknek semmi alapja nincsen a Szent-írásban. Ilyenek a szentek, a képek és ereklyék tisztelete, a búcsujárás és a tisztító tűzről (purgatorium) szóló tan, amely szerint a halottak lelkei előbb ebben a tűzben megtisztulnak minden földi salaktól s csak azután mennek be a mennyországba. Mindezeket elvetették s helyettük a biblia tanításainak a szigorú megtartását kívánták.

Mivel számuk egyre szaporodott s ezt a róm. kath. egyház magára nézve veszélyesnek tartotta, azért keresztes háborút indított ellenük, vagyis bűnbocsánatot és üdvösséget ígért mindazoknak, akik az ellenük indítandó háborúban részt vesznek. Mint, minden háború, úgy ez is nagy romlást és pusztulást okozott. Sok ember esett áldozatul s Délfranciaország pusztasággá lett a hosszú háború alatt. De a valdenseket, amiként Vald Péter követőit nevezték, még sem tudták teljesen kipusztítani az országból. A megmaradtak ellen *hitnyomozó törvényszéket* (inkvizíció) létesítettek. Ez egy nagyon szigorú bíróság volt, amely mindenkit, aki ellen a legkisebb gyanu merült fel, maga elébe idéztetett. Különféle kínzó eszközökkel vallatta a szerencsétlen áldozatokat s ha kiderült, hogy Vald Péter követője, akkor eretneknek nevezték s

máglya-halálra ítélték. Ők békével túrték még a legnagyobb szenvedéseket is, mert eszükbe jutott Jézus mondása: „Boldogok lesztek, mikor titeket szidalmaznak, háborgatnak és minden gonosz hazugságot mondanak ellenetek énérettem.“ (Máté V. 12. v.).

A sok üldözés és háború mégis a számukat nagyon megapasztotta. Sokan inkább elhagyták hazájukat, hogy hitük és meggyőződésük szerint élhessenek. A legtöbben mentek Olaszországba, ahol még ma is vannak virágzó gyülekezetek, amelyek a Vald Péter tanításai szerint élnek. Maga Vald Csehországba menekült s ott halt meg 1217-ben.

13. Wiklif János.

A Vald Péter halála után mintegy 150 esztendővel Angolországban állott elő egy kiváló hittudós, ki az oxfordi egyetemen volt tanár. A neve Wiklif János. Ő is azt tanította, hogy az egyetlen biztos alap, amelyen a keresztények megállhatnak, a Szentírás. Minden olyan szokás, szertartás és intézmény, amelyet idő folytán létesített a katolikus egyház, amely ellenkezik a bibliával, eltörölnö s egészen az evangelium útmutatása szerint kell élniök a keresztényeknek. Hogy a bibliát mindenki olvashassa s annak tanításait annál inkább követhesse, lefordította angol nyelvre. S míg a katolikus egyház azt tanította, hogy a bibliát csak a papoknak szabad olvasni, ő ezzel szemben azt mindenkinek a kezébe adta, hogy így személyesen győzödjék meg annak tanításairól. Azt is kívánta, hogy aki megismer az evangéliumból valamely igazságot, azt ne rejtse a véka alá, hanem másokat is tanítson meg reá.

Nemcsak másoktól kívánta az evangéliumi igazságok terjesztését, hanem ő maga jó példával járt elől. Összehasonlítást tett az egyházi tanítások és a biblia tanításai között s ahol valami ellentétet látott a kettő

között, ott nyiltan állást foglalt a biblia mellett. Így mindjárt kifogása volt a pápaság ellen. Nem tetszett neki az, hogy a pápák hatalmukat az egész világra ki akarják terjeszteni. Mert szerinte nincs is az emberiségnek egy közös földi Atyára szüksége, mert csak egy közös Atyánk van: az Isten. A pápa nem helytartója, hanem ellensége a Krisztusnak, vagyis az igazi Antikrisztus. Aki igaz keresztény, az nem is hallgat reá s nem követi az ő törvényeit, hanem egyedül csak a Szentírásra hallgat. Az angolok nagy lelkesedéssel fogadták ezeket a próféta hangokat. Annál inkább örvendettek, mert ebben az időben a pápák egészen a francia uralkodók fennhatósága alatt voltak. Nem is Rómában, hanem Délfranciaország egy városában: *Avignonban* (olv. Avinyon) laktak. A franciák pedig ellenséges viszonyban voltak az angolokkal. Így, amidőn Wiklif a pápák ellen küzdött, akkor a francia uralkodók hatalmát és befolyást is gyöngítette, mi nagyon tetszett népének. Sokan lettek tanítványai, akik az országban szétjártak, mint Jézus tanítványai s a köznépet fölvilágosították és az evangélium követésére buzdították.

Ez a szép siker még jobban lelkesítette Wiklif Jánost s tovább ment azon az úton, amelyen megindult. Még sok olyan szokást látott a katolikus egyházban, amelynek a bibliában nem találta meg az alapját. Ezért kikelt ezek ellen is. Ilyenek voltak a *szentek* és *ereklyék* tisztelete, amelyek homlokegyenest ellenkeznek Istennek lélekben és igazságban való imádásával. Ennél még nagyobb tévelygésnek tartotta a *miseáldozatot*. Ugyanis a katolikus egyház azt állította, hogy az a kenyér és bor, amit az úrvacsoránál szoktak használni, a papok megszentelése következtében átváltozik Jézus valóságos testévé és vérévé. Ezért nem kell az úrvacsorában kenyeret és bort adni a híveknek, mert ha a kenyér átváltozik Jézus valóságos testévé, akkor abban benne van a

vére is. Éppen ezért a katolikus egyház csak egy *szín alatt*, vagyis kenyér helyett ostyában adja az úrvacsorát. Ezt a megszentelt ostyát nevezik *Oltáriszentségnek*, amelyben Jézus saját magát adja áldozatul a bűnös emberekért. Ez a miseáldozat. Ezzel szemben Wiklif visszatért a biblia tanításához s azt hirdette, hogy amiképpen Jézus kenyeret és bort adott tanítványainak az utolsó vacsorán: úgy az úrvacsorában is kenyér és bor szolgáltatandó ki. Ez a kenyér és bor csak emlékeztetőjel Jézusra és az ő ártatlan halálára, de nincsen benne semmi titokzatos, bűvös erő. Felszólalt továbbá a *gyónás* ellen is, ami abból állott, hogy a hívők kötelesek voltak minden bűnüket a papok előtt egyenkint elősorolni, hogy bűnbocsánatot nyerjenek. Wiklif azt tanította, hogy ennek a szokásnak sincsen semmi alapja a bibliában, de különben lehetetlen minden bűnnek a felsorolása, mert az ember akárhányszor tudatlanul is vétkezik.

Wiklif, hogy tanai igazságáról meggyőzze s a biblia tanításaihoz visszavezesse népét, nagyon sok könyvet írt. Tanításainak nagy hatása volt a nép között. Azonban a gazdag főpapok ellenségei lettek a szegénység apostolának. A királyt rávették arra, hogy tiltsa el őket a tanítástól. Megfosztották egyetemi tanári állásától s egy kis faluba helyezték át plébánosnak. Őt magát nem bántották falusi csendes magányában, de híveit és követőit üldözték. Meghalt 1384-ben. Halála után porait nem engedték nyugodni. Holt tetemét kiásatták, elégették és hamvait egy folyóba hintették.

14. Husz János.

Anglia és Csehország között a XIV. században élénk összeköttetés volt. A cseh ifjak az angolországi egyetemekre jártak tanulni. A két ország királyi családjai között is rokoni összeköttetés volt. Ezen körülmények

folytán a Wiklif János hátrahagyott könyvei eljutottak Csehországba. A jobb érzésű papok kapva-kaptak ezeken a könyveken, mert azokból azokat a keresztény igazságokat olvasták ki, melyeket az ő lelkük is szomjuhozott. Így mindinkább erősödött a lelkekben az a vágy, hogy az egyházat meg kell javítani vagy reformálni azoktól a visszaélésektől, amelyek idő folytán abba becsúsztak s vissza kell térni a Szentírás tanításaihoz, mint egyetlen igazi alaphoz. Ennek a közös vágyakozásnak volt lelkes szószólója *Husz János*.

Husz János Huszinecz nevű kis faluban született szegénysorsú szülőktől. Atyja korán elhalt, de özvegy édes anyja nagy áldozatok mellett is kiváló nevelésben részesítette. Az árvaságra jutott fiú pedig annál nagyobb szorgalommal igyekezett, hogy meghálálhassa édes anyja jóságát. Vasszorgalmának meg lett a kívánt eredménye, mert tanulmányai végeztével a híres prágai egyetem tanára lett. Tanári működése mellett egyházi beszédeket tartott anyanyelvén. Beszédeit a nép annál inkább hallgatta, mert más templomokban a latin volt az istentisztelet nyelve, amit a köznép nem értett meg. Még a királyné is szívesen hallgatta beszédeit.

Husz János szorgalmasan olvasta a bibliát és Wiklif könyveit. Ezek alapján ő is kikelt az egyházi visszaélések ellen. Az ő korában nagy harcok dúltak a pápai hatalom körül. Ugyanis azok a bibornokok, akik a pápát választották, nem tudtak megegyezni egymással s ezért két pártra szakadtak. A két párt két pápát választott, akik egymást kölcsönösen átkozták ki az egyházból. Ezen úgy akart segíteni az egyház, hogy egy zsinaton letette a két pápát és egy harmadikat választott. De a letett pápák nem akartak engedelmeskedni a zsinat határozatainak s így egyszerre három pápája lett az egyháznak. A pápáknak ezen viszálykodása nagyon elkeserítette a jobb gondolkozású keresztényeket. Husz János pedig

egyenesen azt hirdette, hogy az egyháznak nincsen szüksége látható főre, mert Jézus azt tanította, hogy aki első akar lenni köztetek, az legyen a ti szolgátok. (Máté XX. 27.) A papok mind egyenlők s egyik sem uralkodhatik a másik fölött.

De még egy másik botárnyos eset is történt a Husz János korában. Az egyik pápa (XXIII. János) keresztes hadjáratot indított a nápolyi király ellen, aki őtet nem akarta elismerni pápának. Mindenkinek bűnbocsánatot ígért, aki ezen hadjárat költségeihez hozzájárul. Ez a pénzért való bűnbocsánat ellenkezett a biblia tanításai-
val s ezért Husz annak ellene mondott s kijelentette, hogy a pápa bűnbocsánata nem ér semmit, ha az Isten nem bocsátja meg az emberek bűneit. Ezen lépésével annyira megharagította a pápát, hogy őtet kiátkozta az egyházból s Prága városában megtiltotta az istentiszte-
tek és vallásos szertartások végzését, amit latin szóval interdictumnak neveznek. Azonban ez még növelte Husz János népszerűségét s őtet hazájában nemzeti hősnek tar-
tották.

Ebben az időben a pápát több oldalról kényszerítet-
ték, hogy a sokféle egyházi bajok orvoslása céljából hív-
jon össze zsinatot. A sürgetők között volt Zsigmond né-
met császár és magyar király is. A zsinatot a pápa Né-
metországban a Bóden-tó mellett levő Konstancz-ba
hívta össze. Husz Jánost is megidéztek e zsinatra, mert
úgy látták, hogy az egyház békéjét ő veszélyezteti a leg-
jobban. Ő el is ment, miután Zsigmond császártól, ki a
zsinat fővédnöke volt, oltalom-levelet kapott, amelyben a
király és császár biztosította, hogy semmi bántódása nem
lesz s ügyét a zsinaton szabadon védelmezheti. Azonban
alighogy megérkezett, a pápa azonnal elfogatta, börtönbe
záratta. A börtönből időnkint előhozatták, vallatták, de
csak gúnyt űztek állításaiból. Végül 1415-ben a fényes
zsinat elébe állították, ahol felolvasták előtte az ellene

emelt vádpontokat, amelyek között olyanokkal is vádolták, amiket sohasem tanított. Amikor védelmezni akarta magát, akkor elhallgattatták. Arra akarták kényszeríteni, hogy vonja vissza tanításait, de ő kijelentette, hogy inkább kész meghalni, de meggyőzését meg nem tagadja s Jézust, akit a Szentírásból megismert, el nem árulja. Erre a zsinat, mint eretneket, papi rangjától megfosztotta s átadta példás megbüntetés céljából a világi hatóságnak. Itt hiában hivatkozott a császári oltalomlevélre, mert azt figyelembe nem vették. Maga az uralkodó is megfeledkezett az adott szó és ígéret szentségéről. Kimondták a rettenetes ítéletet, hogy máglyán égettesék meg. Mialatt mezitláb folytonos gúnyolódások között vitték a vesztőhelyre, ő, a Jézus példájára, ellenségeiért imádkozott. Mikor alatta a máglyát meggyújtották, még akkor is zsoltárokat énekelt, amíg a füst és láng meg nem fojtotta. Porait a Rajna folyóba szórták.

Követőit *huszitáknak* nevezték, akik, midőn megtudták, hogy mesterük vértanui halált szenvedett, még jobban megharagudtak a pápára s annak egyházára. Ők is abba a tévedésbe estek, hogy Jézus parancsolata ellenére fegyverrel és háborúval akartak érvényt szerezni igazságaiknak. Üldözték a papokat és szerzeteseket. De a végén egymás között is meghasonlottak. Azt követelték ugyanis, hogy az úrvacsora vételnél a közönséges hívek is ihassanak bort a kehelyből, ne csak a papok, vagyis két szín alatt végezhessek az áldozást. A husziták egy része, midőn e kívánságát teljesítette az egyház, ezzel megnyugodott és letette a fegyvert. A többi pedig tovább folytatta a kiméletlen harcot, ami által erkölcsileg is megromlottak s elnyomta őket a pápai és császári hatalom.

Husz Jánoshoz hasonlóan az egyházi visszaélések ellen való küzdelme miatt vértanui halált szenvedett neki egyik barátja, *Prágai Jeromos*, akit ugyanazon a helyen

égettek meg, ahol ő lett a lángok martaléka. Továbbá *Savonarola Jeromos* Olaszországban, akit előbb felakasztottak s azután holttestét megégették.

IV. Az egyházjavítás bajnokai.

15. Luther Márton.

Az igazi hitjavítás Luther Mártonnal kezdődik. Németország Eisleben nevű városában született 1483-ban. Atyja egyszerű bányászember volt, aki földalatti mélységekben nehéz és fárasztó munkával kereste meg mindennapi, sovány kenyerét. Lakóhelyét többször kellett változtatnia, hogy családja megélhetését biztosítsa. Éppen ezért a kis Luther nem valami nagy kényelemben növekedett. Szülői szigorúan bántak vele s nevelésében nagy szerepet játszott a vessző. Tizennégy éves korában elkerült a szülői házból, mivel atyja egy latin iskolába adta be. Ettől kezdve saját maga gondoskodott fenntartásáról, mert szülői szűkös jövedelmükből nem igen segíthették. Abban az időben szokás volt, hogy a kis diákok a vagyonosabb polgárok házai előtt énekeltek s azok adományából tartották fenn magukat. Luther is így kereste mindennapi kenyerét. De emellett szorgalmasan tanult s tehetsége és tudása által kivált tanuló társai közül. A rendes tárgyak tanulása mellett nagyon kedvelte a zenét s szabad idejében evvel foglalkozott, amely hajlandósága egész életén végig kísérte.

Tizenhét éves korában egyetemre ment, hol atyja kívánsága szerint jogtudománnyal foglalkozott, hogy ügyvéd lehessen. De ez a pálya semmiképpen sem tetszett neki. Lelke nem találta meg az óhajtott nyugalmat a jogtudományok rideg világában. Valami melegebb és derültebb világ felé vonzódott, de egyelőre maga sem tudta, hogy hol találja meg azt. Szigorú atyjának pedig